

Bibehållen sovjetstruktur i ryskt jordbruk

När Sovjetunionen hade upplösts och den centralstyrda ekonomin skulle ersättas med någon sorts marknadsekonomi, måste kolchoserna och sovchoserna i Ryssland privatiseras. Dessa organisationsformer var kollektivjordbruk med tusentals hektar mark. Kolchoser var formellt medlemsorganisationer och sovchoser var statliga, men alla styrdes av kommunistpartiet.

Vid privatiseringen av det ryska lantbruket var det omöjligt att lämna tillbaka åkermark till de forna ägarna, eftersom kollektiviseringen skedde många år tidigare. I stället fick invånarna i kollektivjordbrukens byar ut ett värdepapper, som motsvarade deras andel av lantbruksföretagets förmögenhet. Den politiska ledningen förväntade sig att det genom handel med dessa värdepapper skulle uppstå nya lantbruksföretag, i synnerhet familj jordbruk.

ARBETSKOOPERATIV

Så blev det inte. Merparten av kollektivjordbruken levde kvar men i form av arbetskooperativa föreningar. Ivrigt påhejade av de lokala makthavarna röstade arbetarna för status quo. En del kollektivjordbruk blev bolag, som ofta kom i händerna på oligarker eller andra kapitalister. Familj jordbruken blev få och ytterst svaga.

Hushållens jordlotter står nu för 41 procent av Rysslands samlade jordbruksproduktion. Familj jordbruket har vuxit så att det står för en tiondel av volymen. Bolagsjordbruken och de arbetskooperativa föreningarna producerar sammanlagt 49 procent. Under senare år har de arbetskooperativa jordbruksföretagen gått tillbaka, medan bolagsjordbruken har expanderat.

TOPPSTYRNING

Det är anmärkningsvärt att de arbetskooperativa föreningarna har överlevt i ett kvarts sekel och att många är tämligen framgångsrika. En förklaring är att de reellt sett styrs av en totalitär ledare, som regerar på samma sätt som kolchos- och sovchosledarna gjorde. Egentligen har ledarna nu ännu mera makt, eftersom de under kommunisttiden styrdes av kommunistpartiet men dagens ledare är mera självständiga.

Alltså kan ledaren betala låga löner till medlemmarna så att föreningen kan uppvisa ett positivt resultat. Trots det låga löneläget stannar medlemmarna kvar. Det är långa avstånd på den ryska landsbygden så det finns ingen närbelägen by, där de kan hitta jobb eller dit de kan pendla. Varken de själva eller deras närstående har någonsin upplevt ett liv utanför den by, där föreningen verkar. Medlemmarna trivs med gemenskapen i byn. De värdesätter att föreningen låter hushållen bruka egna jordlotter, som betyder mycket för deras försörjning.

LÅSTA VÄRDEN

Om någon medlem trots allt skulle vilja lämna föreningen och byn, är det tveksamt om föreningen betalar ut några pengar till honom eller henne. Medlemmarna har visserligen skjutit in ett visst insatskapital i föreningen, men det kan tänkas att föreningen inte har pengar att betala till utträdande medlemmar. När medlemmen en gång betalade sin insats, var detta kanske in natura – en bit åkermark, en andel av en maskin eller en intellektuell tillgång.

Trots allt kan ledaren inte betala hur usla löner som helst. Folk måste ju ha mat på bordet. En lösning är att ledaren inte gör minimala investeringar i företagen. När det alltså inte finns råd att köpa maskiner, ägnar de ryska arbetskooperativa föreningarna sig i hög grad åt arbetsintensiv produktion.

KONKURRENSKRAFT

Det kan se ut som om ledarna agerar oegennyttigt, men det är knappast troligt. Eftersom ledarna är de som ser till att föreningen överlever, åtnjuter de aktning i byn. Medlemmarna är glada över att föreningen existerar och fortlever. Någon gång måste ledare avgå på grund av hög ålder – men då kan ledarens son, dotter eller någon annan närstående överta ledarskapet. Med detta är sagt att de arbetskooperativa föreningarnas ledare i realiteten agerar på samma sätt som egenföretagare gör.

En annan förklaring till arbetskooperationens relativa styrka är att konkurrenterna fungerar ännu sämre. Oavsett om bolagsjordbruken är börsnoterade eller ägs av någon eller några oligarker, kan de knappast erbjuda särskilt hård konkurrens. Familj jordbruket är fortfarande en liten och svag sektor i det ryska lantbruket, men trenden är uppåtgående. Antalet familj jordbrukare ligger tämligen stabilt på närmare en kvarts miljon, men genomsnittsarealen är nu uppe i 163 hektar och produktionsvolymen ökar stadigt.

Vill du veta mera:

Nilsson, Jerker, Svetlana Golovina, Sebastian Hess and Axel Wolz (2016). Governance of production co-operatives in Russian agriculture. Annals of Public and Cooperative Economics, 87 (4), pp. 541-562.

Jerker Nilsson, Institutionen för ekonomi, SLU Uppsala

